

Yeni Anayasa Nasıl Bir Yöntem ve İçerikle Hazırlanmalı

Metin TARHAN, 1 Nisan 2026 ÖZGÜRCE Dergisi

<https://ozgurcedergi.com/?p=149>

Yeni Anayasa İhtiyacı Var Mı?

Olağanüstü dönem ürünü 1982 Anayasasının toplumsal ihtiyaçlara cevap vermedeki yetersizliği, *173 maddesinden 83 maddesinde yapılan değişikliklere rağmen*, devam etmektedir. Yine, mevcut Anayasanın ekonomik ve toplumsal gelişmelerin gerisinde kalması ve meşruiyetinin tartışmalı olması, yeni bir anayasa yapılmasını zorunlu bir ihtiyaç haline getirmiştir.

Yeni bir anayasa aynı zamanda sorunların uzlaşıyla çözümüne hizmet edebilir. Örneğin, Terörsüz Türkiye gündemi kapsamında sorunların çözülmesi, Alevilerin taleplerinin karşılanması ile inanç ve kültürel konular, anayasal düzeyde düzenleme gerektirebilir. Sivil, demokratik, yeni nesil hakları da kapsayan, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan, toplumsal dengeleri gözetten, çevreci, özgürlükçü ve katılımcı bir anayasanın yapılması yönünde toplumda beklenti ve anlayış birliği oluşmuştur. 1982 Anayasası ile ilgili tartışmaların ve beklentilerin ışığında bugüne değin siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları tarafından muhtelif anayasa taslakları hazırlanmıştır. Yeni anayasa ihtiyacı bilim çevreleri, üniversiteler, meslek grupları tarafından da tartışılmıştır. Geline aşamada, yeni anayasa bir ihtiyaç olarak öncelikli ele alınmayı beklemektedir.

Bu makalede; dengeleri gözetten, çoğulcu, katılımcı, özgürlükçü ve meşru sivil bir anayasanın ilkeler bazında hazırlanma yöntemi ve içeriği üzerinde durulmuştur. Hiç kuşkusuz yeni anayasa sadece içeriğiyle değil, aynı zamanda hazırlanma yöntemi ile de tanımlanmalıdır. Bu nedenle, yeni bir anayasa talebi hem hazırlanma yöntemine hem de içeriğe yöneliktir.

Yeni Anayasa Nasıl Bir Yöntemle Hazırlanmalıdır?

Mülga 1961 ve mevcut 1982 anayasaları darbeyi yapan askerlerin belirlediği kurucu meclisler tarafından, kendi öncelikleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Her iki anayasa da yürürlüğe girdiği günden itibaren tartışmalara konu olmuş ve çok sayıda değişikliğe uğramıştır. Bu nedenle, yeni anayasanın, toplumun tüm kesimlerinden temsilcilerin katıldığı, tartışmaya açık ve uzlaşmaya dayalı yöntemlerle hazırlanması, meşruluk ve kalıcılık için elzemdir. Yeni anayasa geniş bir mutabakatla hazırlanmalıdır. Bunun için, geniş bir katılıma ihtiyaç vardır.

Hiç kuşkusuz; halkın tamamının bir araya gelerek anayasa konularını tartışması, anayasa metni kaleme alması mümkün değildir. Anayasa, halkı temsil eden sivil toplum kuruluşları

ve siyasi partilerin, üniversitelerin, baro ve diğer meslek kuruluşlarının, toplumun örgütlü kesimlerinin en geniş şekilde sürece dahil edilerek görüş ve önerileri alınması suretiyle meclis tarafından hazırlanmalıdır.

Hazırlanan anayasa metni kısa, sade, açık ve anlaşılır olmalıdır. Yoruma açık, süslü ve abartılı kelime ve ifadelerden kaçınılmalıdır. Anlam ve algılama karmaşasına neden olmayacak bir teknikle yazılmalıdır. Mecliste temsil edilen siyasi grupların katılımıyla hazırlanan anayasa metninin kabul edilmesi ve en geniş katılım sağlanarak halkoyuna sunulması, demokratik meşruiyeti güçlendirecektir.

Mevcut meclisimiz, yüksek bir temsil gücüne sahiptir. Bu kadar geniş temsil kabiliyetine sahip olan meclisimiz yeni anayasanın hazırlanmasında ve halkoyuna sunulmasında meşruiyete ve yetkiye sahiptir. Bu durumu büyük bir şans olarak görmek gerekir. Ayrıca, meclisimiz anayasa hazırlama konusunda önemli deneyimlere sahiptir. 1876'dan bu yana, mecliste birçok anayasa ve anayasa değişikliği çalışması yapılmıştır. Yakın zamanda, 2011 seçimlerinden sonra yeni bir anayasanın yapılması için, tüm siyasi partilerin katılımıyla TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu kuruldu. Bu komisyon, yaklaşık olarak 160 sivil ve kamusal kuruluşu doğrudan dinledi. Farklı görüşleri dinleyen Anayasa Uzlaşma Komisyonu önemli bir birikim, deneyim oluşturdu. Ancak, anayasa yazmadan dağıldı. Anayasa, toplumsal uzlaşma metnidir, ne kadar siyasi parti anayasanın hazırlanmasına katılırsa, anayasa o kadar güçlü ve meşru olur. Anayasa Uzlaşma Komisyonu tarafından yapılan çalışmalar, toplanan ve tasnif edilen talepler yeni süreçlerde de değerlendirilebilir. Komisyona katılan partilerin üzerinde mutabık kaldıkları 59 madde yeni çalışma sürecine bir başlangıç olabilir.

Yeni Anayasa Hangi İçerikle Hazırlanmalıdır?

Hem bütünlük hem de sivil iradenin yansıması bakımından sıfırdan yeni bir anayasa hazırlanmalıdır. Bu yolla halkın iradesi ile yeni bir anayasa yapılmış olacaktır. Yeni anayasanın tüm hükümlerinde uzlaşa sağlanılmalıdır. Hiç kuşkusuz, önceki anayasada yer alan hükümlerin bir kısmı de uzlaşa ile yeni anayasada aynen veya kısmen düzenlenmiş haliyle yer alabilir.

Yeni anayasada başlangıç hükümlerine yer verilmeyebilir. Demokrasisi gelişmiş birçok ülkenin anayasalarında başlangıç hükümleri yer almamaktadır. Çoğulcu demokrasi, insan hakları, insan onuru, hoşgörü, toplumsal barış, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü ve benzeri evrensel değerleri referans alan bir giriş metni olabilir.

Yeni anayasa, hukukun üstünlüğünü esas almalıdır. Devletin temeli, hukukun üstünlüğüne dayanmalıdır. Hukuk devleti sadece kural koyan devlet değil, aynı zamanda koyduğu kurallara uyan devlettir. Hukuk devletinde, toplum adına yetki kullanan tüm makamların, özellikle yargı kurumlarının görev ve yetkileri belirgin olmalıdır. Devletin sosyal, laik, demokratik niteliği korunmalı, zamanın koşullarına uygun olarak gelişen işleve kovuşturulmalıdır.

Yeni anayasa, seçilmiş organlar üzerinde vesayet organlarına yer vermeyen, çoğulcu ve katılımcı bir siyasal rejimi esas alan, her türlü vesayetçilikten uzak, sivilleşmeyi önceleyen, devlet ve birey ilişkilerini özgürlük ekseninde düzenleyen bir anayasa olmalıdır. Bu bağlamda, Milli Güvenlik Kurulu bir danışma kurulu olarak yeniden yapılandırılmalı, görev alanı savunma konularıyla sınırlı olacak şekilde yasa ile düzenlenmelidir. YÖK ve Diyanet İşleri Başkanlığı, zamanın gereklerine ve toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılmalıdır.

Yeni anayasa, şiddet içermeyen tüm fikirlerin beyan edilmesine, örgütlenmesine, kurdukları partiler vasıtasıyla iktidar için yarışmalarına en geniş anlamda izin veren düzenlemeler içermelidir.

Yeni anayasa yerel ve merkezi idarenin her kademesindeki yönetim biriminde karar organlarının seçimle oluşmasına, siyasi alanın genişletilmesine, kamu görevlileri dahil her kesin özgürce siyaset yapmasına, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin iç yapılarının demokratikleşmesine ve karar alma süreçlerine üyelerin katılmasına yönelik düzenlemeler içermelidir.

Yeni anayasa, yeni nesil hakları da kapsayan kişi hak ve özgürlüklerini siyasi iktidara karşı koruyan mekanizmaları güçlendiren, hak ve özgürlüklerin geniş anlamda kullanıldığı, her bir hak ve özgürlüğün niteliğine özgü olarak getirilen istisnai kısıtlamaların en aza indirildiği, kişiyi devlet otoritesine karşı koruyan, tüm hak ve özgürlüklerden ayırım gözetilmeksizin herkesin eşit yararlanacağı düzenlemeler içermelidir. Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne hiçbir kısıtlama getirilmemelidir.

Yeni anayasada inanç özgürlüğü tam olarak güvenceye alınmalıdır. Bireylerin; devlet ve diğer yapı ve grupların baskısına maruz kalmadan her hangi bir dine inanma, o dinin gerektirdiği ibadeti yapma, dini öğrenme ve öğretme, dinine göre özel yaşamlarını düzenleme özgürlüklerine sınırlama getirilmemelidir. Devlet en geniş anlamda inanç özgürlüğünü sağlamakla yükümlüdür. Ancak, devletin dini hizmet sunup sunmayacağı konusu tartışmalıdır. Devletin dini hizmetler sunmayıp, bu hizmetlerin o dine sahip olanlarca yerine getirilmesi bir tercihtir. Eğer devlet dini hizmet sunacak ise, bu hizmeti tüm dini guruplara eşit, ayırım yapmaksızın sunması gerekir. Özellikle vergisini ödediği halde, yeteri kadar dini hizmet alamadığını ifade eden ve bu durumun giderilmesini isteyen Alevilerin talepleri de hazırlanacak yeni anayasada karşılanmalıdır. Genel idare içinde; Alevilere dini hizmet sunan özerk ve demokratik bir idari birime anayasada yer verilmesi sosyal bütünleşmeyi güçlendirecektir. Bu idari yapının vazifesi, yapılanması ve işleyişi yasa ile düzenlenebilir.

Yeni anayasada sadece vatandaşlık hakkı yer almalı, katı etnik çağrışımlara yer verilmemelidir. Vatandaşlık, anadilde eğitim ve öğretim hakkı yasa ile düzenlenmelidir.

Yeni anayasada, halkın iradesine dayanan demokrasiyle bağdaşmadığı ve gelecek nesillerin kendi kaderleri hakkında söz söylemeyi engellediği için prensip olarak yasakçı hükümlere yer verilmemesi tercih edilmelidir.

Yeni anayasada, yargının tarafsız ve bağımsızlığı, hâkim güvencesi net vurgulanmalı, bunların fiilen uygulanması için gerekli olan kurallar ve ilkeler yer almalıdır. Tarafsızlık hem kişi ve gruplara hem de devlete karşı olmalıdır. HSK, yargı bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı ve hâkim güvencesi ilkeleri ile uyumlu olarak yeniden düzenlenmelidir.

Yeni anayasada, başkanlık sistemi yer almalıdır. Başkanlık sistemi, ülkemizin çoğulcu yapısına denk düşmektedir. Ancak, erkler arası denge ve denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir. Halk tarafından seçilen başkan yürütme görev ve yetkisine sahip olmalıdır. Ancak, tayin edilen bakanlar TBMM'nin onayı ile yemin ederek göreve başlamalıdır. Nitelikli çoğunlukla bakan TBMM tarafından görevinden el çektirilmelidir. Üst yargı organlarının seçiminde meclisin yetkisinin yürütme organının altında olmaması gerekir. Devletin en temel kurumu olan meclisin itibarı korunmalıdır. Milletvekillerin dokunulmazlığı meclis çalışmalarıyla sınırlanmalı, milletvekillerin işledikleri adi suçlar nedeniyle vatandaş gibi yargılanabilmelidir. Yeni anayasada yerel yönetimler güçlendirilmelidir. Merkezi yönetim tarafından yürütülen hizmetlerin büyük kısmı yerel yönetimlere devir edilmelidir. Beldenin sosyal, kültürel, ekonomik durumuna uygun yerel ihtiyaçlar yerel yönetimler tarafından karşılanmalı, vergi koyma gibi yerel meclislerin yetkisi artırılmalıdır.